

“BECAUSE HE SURVIVES”

Dystopian piirteet Sally Greenin nuorten fantasiaromaanissa *Half Bad*

Heli Varis

Kandidaatintutkielma

Oulun yliopisto

Humanistinen tiedekunta

Kirjallisuus

Huhtikuu 2024

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA KÄSITTEET	5
2.1 Monigenreinen nuortenkirjallisuus	5
2.2 Fantasia ja urbaani fantasia	6
2.3 Dystopiat ja nuortendystopiat	8
3 DYSTOPIAN PIIRTEET ROMAANISSA <i>HALF BAD</i>	11
3.1 Sosiaalinen hierarkia	11
3.2 Neuvoston valta ja noitien vapauden rajoittaminen	13
3.3 Luokittelu ja identiteetti	16
3.4 Kapina ja toivo	17
4 PÄÄTÄNTÖ	20
LÄHTEET	21

1 JOHDANTO

Tässä kandidaatintutkielmassa käsittelen englantilaisen Sally Greenin (s. 1961) vuonna 2014 ilmestynyttä esikoisromaanin *Half Bad* (viitteissä HB), joka ilmestyi suomeksi samana vuonna Gummeruksen kustantamana Sari Kumpulaisen käännöksenä *Puoliksi paha*. Romaani kertoo 16-vuotiaasta Nathan Byrnistä, joka on tiettävästi kuvatus fiktiivisen maailman ainoa puoliksi valkoinen ja puoliksi musta noita. Tapahtumat sijoittuvat ilmestymisajankohdan Eurooppaan, pääasiassa Britanniaan mutta myös Sveitsiin. Tavallisten ihmisten eli nurjien (engl. *fains*) keskuudessa elää hyvinä pidettyjen valkoisten noitien salaisia yhteisöjä, kun taas pahoina ja väkivaltaisina pidetyt mustat noidat elävät usein ilman yhteisöä eivätkä he yritä sulautua nurjien yhteiskuntaan. Nathanin äiti oli valkoinen noita, kun taas hänen isänsä Marcus Edge on Euroopan vaarallisimmissa elossa oleva musta noita, joka piileskelee mustia noitia jahtaavilta metsästäjiltä. Tämän vuoksi Nathan asuu isoäitinsä ja sisarustensa kanssa, jotka ovat hänelle sukua vain äidin kautta. Nathan on siis kielletyn rakkauden epätoivottu tulos.

Romaanissa keskitytään ensin Nathanin lapsuuteen valkoisten noitien neuvoston tarkkailun alaisena. Hieman ennen kuin Nathan täyttää 15 vuotta neuvosto vangitsee hänet häkkiin ja siirtää hänen huoltajuutensa valitsemalleen entiselle metsästäjälle Celialle, josta tulee Nathanin vanginvartija. Ennen 17-vuotissyntymäpäiväänsä Nathan onnistuu pakenemaan neuvostolta, mutta hänellä on kiire löytää musta noita Mercury, joka voi pitää Nathanille noitien aikuistumisseremonian (*Giving ceremony*). Ilman syntymäpäivän seremoniaa Nathania uhkaa kuolema, joka johtuu hänen mustan noidan perimästään.

Kyseessä on nuorten tai nuorten aikuisten (engl. *young adult* eli YA) fantasiaromaani, jonka keskeinen teema on hyvän ja pahan välinen raja. Se on myös samaa nimeä kantavan *Half Bad* -trilogian avausosa, jonka käännösoikeudet myytiin 45 kielialueelle jo ennen romaanin ilmestymistä (Gummerus 2014)¹. Englanninkielisen painoksen takakannessa teosta kuvaillaan synkäksi *Harry Potteriksi*² ja uudeksi *Nälkäpeliksi*³ ja kirjailija Sally Greenia Stephenie Meyerin kruununperilliseksi⁴. Tällä viitataan todennäköisesti Meyerin suosittuun

---

¹ Tämä mainittiin myös Guinnessin ennätysten kirjassa (Gummerus 2014).

² ”A pacy supernatural thriller – imagine a dark-as-hell *Harry Potter* meeting *The Bourne Identity*.” (METRO)

³ ”The new *Hunger Games*... brilliant and utterly compelling.” (Kirjailija Kate Atkinson)

⁴ ”The inheritor to Stephenie Meyer’s crown has arrived.” (*The Times*)

vampyyreista, ihmissusista ja paranormaalista romanssista kertovaan *Twilight*-saagaan (2005–2008).

Half Bad -esikoisteosta tai Greenin muitakaan teoksia ei ole aiemmin tutkittu, vaikka ilmestyessään romaani rinnastettiin laajalti tutkittuihin ja tunnettuihin J. K. Rowlingin *Harry Potter* -sarjaan (1997–2007), Suzanne Collinsin *Nälkäpeli*-trilogiaan (*The Hunger Games*, 2008–2010) ja Stephenie Meyerin *Twilight*-saagaan. Tällä saatettiin tavoitella Greenin romaanille yhtä suurta menestystä kuin kyseiset sarjat ovat saaneet. Mielestäni vertaukset ovat kuitenkin perusteltuja. Greenin noitiin yhdistyy sekä vampyyreihin että ihmissusiin liitetyjä piirteitä, kuten esimerkiksi veren juominen aikuistumisseremonian aikana ja kuun vaiheiden vaikutus mustien noitien olotilaan eli heidän kokemansa voimakas pahoinvointi, mikäli he viettävät yön sisätiloissa täysikuun aikaan. Teini-ikäinen poikapäähenkilö Nathan Byrn, salaiset noitayhteisöt, valkoisten noitien neuvosto ja ilmestymisajankohdan Britanniaa muistuttava miljöö saattavat puolestaan muistuttaa Harry Potterin taikamaailmaa, mutta väkivaltaisuudessaan, valtasuhteissaan ja synkkyydessään *Half Bad* lähestyy *Nälkäpelistä* tuttua (nuorten)dystopian lajia. Tämä johtikin minut tutkimuskysymyksen asettelemaan: Mitä dystopian piirteitä nuorten fantasiaromaani ilmentää, ja millaisia erityisesti nuortendystopialle tyypillisiä piirteitä teoksessa on? Tutkimukseni siis täydentää dystooppisen nuortenkirjallisuuden tutkimusta. Kiinnostukseni kohdeteoksen dystooppisiin piirteisiin heräsikin Tampereen yliopistossa tehdyn pro gradu -tutkielman myötä, jossa tarkastellaan *Harry Potter* -sarjan dystooppisia piirteitä (Pyysalo 2017).

Lähestyn kohdteostani nuortenkirjallisuuden, fantasian ja dystopian viitekehyksissä. Hahmotan nuortenkirjallisuuden *Half Bad* -romaanin yläkategoriaksi, joten aloitan teoreettisen taustoituksen nuortenkirjallisuuden määritelmällä ja tyypillisillä aiheilla. Tämän jälkeen taustoitin lyhyesti kohdeteoksen kannalta olennaisia *modernin* ja *urbaanin fantasian* käsitteitä. Pääpaino teoriaosuudessa kohdistuu kuitenkin dystopiakirjallisuuden traditioon ja konventioihin. Selvitän, miten *dystopian* määritelmä eroaa *utopiasta*, miten *klassinen* ja *kriittinen* dystopia eroavat toisistaan ja millaisia *nuortendystopiat* tyypillisesti ovat. Analyysissani käytän tutkimusmenetelmänä lähilukua, jonka avulla nostan esimerkkejä kohdeteoksen keskeisimmistä dystopian piirteistä neljässä alaluvussa. Lopuksi kokoan yhteen tutkimukseni päätelmät.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA KÄSITTEET

Tässä luvussa taustoitan tutkimukseni kannalta tärkeiden kirjallisuuden lajien tyypillisimpiä piirteitä ja niihin liittyviä käsitteitä. Aloitan nuortenkirjallisuuden määritelmällä, sillä kirjallisena kategoriana nuortenkirjallisuus asettaa raamit teoksen tulkinnalle. Tämän jälkeen esittelen lyhyesti modernin ja urbaanin fantasian traditioita, joihin *Half Bad* -teoksen voidaan katsoa fantasian elementeissään pohjaavan. Lopuksi taustoitan dystopian traditiota ja lajityypillisiä piirteitä, sillä ne ovat analyysini kannalta tärkeimmässä asemassa.

2.1 Monigenreinen nuortenkirjallisuus

Käsitteenä *nuortenkirjallisuus* (engl. *young adult literature* eli YA) on suhteellisen uusi, sillä nuoruuden mieltäminen lapsuuden ja aikuisuuden välisenä ikävaiheena on itsessään hyvin moderni ilmiö. Vasta 1900-luvun alussa ryhdyttiin ajattelemaan, etteivät lapset muutu aikuisiksi yhdessä yössä, vaan ikävuosia noin kahdestatoista yhdeksääntoista alettiin pitää murrosikäinä. Koulunkäynnin yleistyminen ja pakollisten kouluvuosien määrän lisääntyminen loivat edellytykset nuorisokulttuurin ja sitä myötä nuortenkirjallisuuden synnylle. (Cart 2016, 3–5.) Termi *teini-ikäinen* (*teenager*) otettiin käyttöön toisen maailmansodan jälkeen ja varsinainen nuorisokulttuuri vaatteineen, elokuvineen, musiikkeineen ja lehtineen tuli yhä näkyvämmäksi 1950-luvulla (Sernhede 2008, 12).

Ennen nuoruuden ”keksimistä” ei nuortenkirjallisuuttakaan ollut varsinaisesti olemassa, vaan kirjallisuus jakautui 1800-luvulta 1900-luvun alkuun lasten- ja aikuistenkirjallisuuteen. Esimerkiksi myöhemmin nuortenkirjoiksi luokitellut Daniel Defoen *Robinson Crusoe* (1719) ja L.M. Montgomeryn *Anne of Green Gables* (1908) suunnattiin alun perin aikuisille. (Boglund & Nordenstam 2016, 7; 12.) Se, millainen kirjallisuus määritellään nuortenkirjallisuudeksi, on siis aina yhteydessä ajalliseen kontekstiin.

Nykyään nuortenkirjallisuutena pidetään yleisesti kirjallisuutta, joka on kirjoitettu nuorille (Boglund & Nordenstam 2016, 7), mutta määritelmät siitä, minkä ikäiset ovat nuoria tai nuoria aikuisia (*young adult*), kuitenkin vaihtelevat. Yleisin käsitys sisällyttää YA-kirjallisuuden lukijakunnaksi 12–18-vuotiaat, mutta Cartin (2016: 139–140) mukaan YA-kirjallisuuden lukijoiksi voidaan nykyään määritellä jopa 10–25-vuotiaat. Toisaalta Cart ehdottaa, että 10–14-

vuotiaille tarkoitettu kirjallisuus luokiteltaisiin ”yläkoulukirjallisuudeksi” (*middle school*) ja 12–18 tai 13–19-vuotiaiden kirjallisuus ”teinikirjallisuudeksi” (*Teen*). Tällöin YA-kirjallisuus suunnattaisiin 18–25-vuotiaille. Toisaalta termiä *The New Adult* voidaan käyttää kuvaamaan 18–25-vuotiaiden lukijoiden kirjallisuutta. (Cart 2016, x; 140.) 25-vuotiaiden tai jopa sitä vanhempien lukijoiden sisällyttäminen YA:n lukijoiksi selittyy nykyajan nuoruuden pidentymisellä, sillä yhä useampi sitoutuu ammattiin ja puolisoon vasta lähempänä 30 ikävuotta (Cart 2016, 139). Tässä tutkielmassa oma käsitykseni nuortenkirjallisuudesta on kuitenkin noin 12–19-vuotiaille kohdennettua kirjallisuutta, vaikka nuortenkirjoja lukevat toki myös aikuiset.

Nuortenkirjallisuuden tyypillisimmät aiheet ja teemat liittyvät identiteetin etsimiseen ja elämän tarkoituksen pohtimiseen. Identiteetin etsintään kuuluu myös oma suhde toisiin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Tähän kytkeytyvät yleensä niin seksuaalisuuden ja rakkauden kuin synkempienkin aiheiden, kuten kuoleman, kiusaamisen, sairauden ja väkivallan käsitteleminen. Usein näiden aiheiden yhteydessä pohditaan hyvän ja pahan välistä rajaa, jonka muotoutumiseen vaikuttavat henkilöiden tekemät valinnat eri tilanteissa. (Boglund & Nordenstam 2016, 10; 36.) Nuortenkirjallisuus käsittelee siis nuorten elämän ajankohtaisia aiheita, joihin nuoret voivat lukijoina samaistua (Mihály 2022, 60). Kenties tämän vuoksi päähenkilöt ja suurin osa muista henkilöihahmoista ovat lähes aina korkeintaan 19-vuotiaita, jolloin nuoruus yhdistää teosten henkilöitä ja tavoiteltuja lukijoita (McConnel 2023, 3). Useimmiten aiheet kiinnostavat nuoria sukupuolesta riippumatta, eikä nuortenkirjallisuutta enää nykyisin jaotella erikseen tyttö- ja poikakirjoihin, kuten nuorille suunnatun kirjallisuuden alkutaipaleella tehtiin (Boglund & Nordenstam 2016, 14).

Nuortenkirjallisuus ei kuitenkaan ole oma genrensä, vaan pikemminkin kirjallinen kategoria, joka sisältää useita eri genrejä kuten fantasiaa, tieteiskirjallisuutta ja dystopiaa (Mihály 2022, 58). Eri genret voivat myös yhdistyä tai sekoittua samassa teoksessa, kuten esimerkiksi *Half Bad* -romaanissa, jossa käsitellään muun muassa hyvän ja pahan välisen rajan, väkivallan, rakkauden ja itsenäistymisen teemoja dystopian ja fantasian keinoin.

2.2 Fantasia ja urbaani fantasia

Half Bad voidaan luokitella fantasiaksi siinä esiintyvien fantastisten elementtien, eli noitien ja taikuuden, perusteella. Tulkitsen kohdeteokseni edustavan sekä modernia (*contemporary*

fantasy) että osittain myös urbaania fantasiaa. Modernissa fantasiassa fantastiset elementit ja tapahtumat sijoittuvat nykyajan arkiseen maailmaan, ja urbaanissa fantasiassa tapahtumapaikkana on kaupunki, jossa fantasia ja arkipäivän maailma nivoutuvat yhteen läpi tarinan. Monet tekstit ovatkin yhtä aikaa modernia ja urbaania fantasiaa, sillä yhä useammin moderni fantasia sijoittuu urbaaniin miljööhön. (Clute & Kaveney 1999, 225; Clute 1999, 975–976.)

Urbani fantasiassa arki- ja fantasiamaailmojen limittyminen voi mahdollistua esimerkiksi kaupunkiin sijoitettujen portaalien kautta. Tyypillisiä reaali maailman kaupunkeja, joihin urbaanit fantasiat sijoittuvat, ovat esimerkiksi Lontoo, New York, Liverpool, Pariisi, Minneapolis ja Los Angeles. (Clute 1999, 975–976.) Tällöin fantastiset olennot tai maailmat esiintyvät näissä todellisten kaupunkien kuvitelluissa vastineissa (Meteling 2017, 66; 68). Toisaalta urbaanin fantasian kaupungit voivat olla myös täysin kuvitteellisia ilman reaali maailman esikuvia, jolloin teoksen fantastiset elementit ja kaupungin lait perustuvat kuvitteellisen kaupungin kuvitteelliselle historialle (Irvine 2012, 201).

Urbaani fantasia on myös suhteellisen uusi genre, sillä sen katsotaan alkaneen kehittyä 1800-luvulla (Clute 1999, 975) teollisen vallankumouksen aiheuttaman kaupunkien kasvun seurauksena. Fantastisella kaupungilla on kuitenkin juurensa dystopiallekin merkityksellisessä utopiakirjallisuudessa, jonka varhaisimpana esikuvana voidaan pitää *Gilgamesh*-eeposta (noin 1250 eaa.). Siinä jumalat ja ihmiset asuvat samassa fantastisessa kaupungissa, jota voidaan pitää urbaanin fantasian miljöönä. (Irvine 2012, 202.)

Vaikka *Half Bad* sijoittuu pitkälti maaseutumaisiin paikkoihin, on siitä löydettävissä myös mainittuja urbaanin fantasian piirteitä. Fantasia ja arkimaailma sekoittuvat noitien eläessä nurjien keskuudessa fiktiivisessä nykypäivän Euroopassa. Teoksessa käydään Genevessä sekä urbaanille fantasialle tyypillisimmissä kaupungeissa eli Lontoossa ja Liverpoolissa. Lisäksi Nathanin ystävän Gabrielin Geneven asunnossa on halkeama eli eräänlainen portaali, jonka kautta pääsee kauempana laaksossa sijaitsevan Mercuryn mökin katolle, ja toisaalta portaalina voidaan pitää myös neuvoston päämajalle johtavaa kujaa, jota nurjat eivät näe.

Half Bad on siis modernia nuortenfantasiaa, mutta fantastisuudestaan huolimatta romaanin tunnelma on usein hyvin synkkä, mikä ohjaa tulkintaa dystooppisempaan suuntaan. Seuraavaksi pureudunkin *dystopian* käsitteeseen.

2.3 Dystopiat ja nuortendystopiat

Dystopia on tavallisesti määritelty *utopian* kautta. Utopialla tarkoitetaan usein tulevaisuuden ihannemaailmaa, jossa kaikki yhteiskunnalliset, poliittiset ja taloudelliset ongelmat on ratkaistu, kun taas dystopiaa kuvaillaan utopian painajaismaiseksi vastakohtaksi (Boglund & Nordenstam 2016, 113; Booker 1994, 3; Booker & Thomas 2009, 65; 75). Utopian yhteiskunta on yksinkertaistetusti lukijan omaa parempi ja vastaavasti dystooppinen yhteiskunta on pahempi kuin se, jossa lukija elää (Hintz & Ostry 2013, 3; Moylan 2000, xi). Sananmukaisesti utopia tarkoittaa kreikaksi 'ei paikkaa', eli paikkaa, jota ei ole, kun taas dystopia merkitsee 'huonoa paikkaa' (Boglund & Nordenstam 2016, 113).

Epätoivottujen tulevaisuuksien ja yhteiskuntien kuvausta voidaan siis kutsua dystopiaksi, ja yksi klassisen dystopian keskeisimmistä aiheista onkin totalitaarisen yhteiskunnan kuvaus ja kapina sen hallintoa vastaan (Isomaa & Lahtinen 2017, 8). Dystopiassa yhteiskunnan auktoriteetit rajoittavat kansalaisten vapautta sekä fyysisesti että psyykkisesti (Boglund & Nordenstam 2016, 113), eli yksilön ajatuksia, mielikuvitusta ja käyttäytymistä hallitaan muun muassa teknologian ja erilaisten rangaistusten avulla (Booker & Thomas 2009, 65–66). Usein yksilönvapauden radikaalia rajoittamista perustellaan onnen tai yhteiskuntarauhan varmistamisella (Isomaa 2017, 20). Muita tyypillisiä aiheita ovat ajankohtaiset yhteiskunnalliset ja poliittiset kysymykset, kuten ilmaston lämpeneminen ja erilaiset luonnonkatastrofit, sodat, ulkonäön muokkaus sekä valinnanvapaus. (Boglund & Nordenstam 2016, 113.) Esimerkiksi ympäristöherätyksen myötä yleistyneessä ekodystopian alalajissa ja sille läheisessä ilmastofiktiossa kuvataan ilmastonmuutoksen ja muiden luonnonkatastrofien heikentämiä elinoloja. (Isomaa & Lahtinen 2017, 8; 10.)

Dystopian traditio alkoi kehittyä 1900-luvun alkupuolella, jolloin usko utopistiseen tulevaisuuteen alkoi horjua yhteiskunnallisten ongelmien kasvaessa ja esimerkiksi fasismin noustessa Euroopassa. Tätä oli edeltänyt 1700-luvun valistuksesta alkanut utopistisen kirjallisuuden kultakausi, joka uskoi tieteen kehityksen avulla saavutettavaan ihanneyhteiskunnan toteutumiseen, ja varsinkin 1800-luvun lopulla ilmestyi paljon sosialistisia utopioita. (Booker & Thomas 2009, 65; 76.) Vaikka dystopia on lajina nuorempi kuin utopia, tämä osoittaa niiden olevan kiinteästi yhteydessä toisiinsa.

Dystopia nimittäin käy ikään kuin yhteiskuntakriittistä vuoropuhelua utopian kanssa, sillä sen sanotaan varoittavan utopistisen ajattelun mahdollisista negatiivisista seurauksista (Booker 1994, 3). Dystopia kritisoi joskus satiirisestikin oman aikansa yhteiskunnallista ja poliittista

järjestyttä, ja monesti dystopioiden kuvaamat yksilöä alistavat maailmat ovat liioiteltuja kuvauksia jo olemassa olevista yhteiskunnista (Booker & Thomas 2009, 65). Yhteiskuntakritiikki onkin yksi dystopian piirteistä (Booker 1994, 3) eli dystooppiset teokset ovat aina jollain tavalla yhteydessä kirjoitusajankohtansa yhteiskuntaan.

Dystopia ja utopia ovat siis lähellä toisiaan, ja monissa teoksissa yhdistyvät sekä dystooppiset että utooppiset piirteet. Täten raja näiden kahden lajin välillä ei aina ole täysin selkeä, sillä toisen utopia voi olla toisen dystopia, ja esimerkiksi utooppiseksi suunniteltu teknologia voi kääntyä yksilön näkökulmasta painajaismaisen pahaksi. Tämän vuoksi dystopian voidaan ajatella olevan ennemminkin eräänlainen utopian täydennys kuin sen vastakohta etenkin silloin, kun dystopia esittää yhteiskuntakritiikkinsä lisäksi parempia vaihtoehtoja nykyisten poliittisten, yhteiskunnallisten ja teknologisten järjestelmien tilalle. (Booker & Thomas 2009, 69–70; 72.) Myös Tom Moylan (2000, 122) esittää dystopian sijoittuvan utopian ja *antiutopian* väliselle jatkumolle eikä niinkään utopian vastakohtaksi. Käsitettä antiutopia käytetään toisinaan dystopian synonyyminä (Booker & Thomas 2009, 65), mutta esimerkiksi juuri Moylan erottaa dystopian ja antiutopian toisistaan teoksessaan *Scraps of the Untainted Sky: Science Fiction, Utopia, Dystopia* (2000). Tässä tutkielmassa pitäydyn kuitenkin vain dystopian käsitteessä, enkä erota sitä antiutopiasta.

Bookerin (1994, 4) mukaan dystopia muistuttaa osin myös tieteiskirjallisuutta (*science fiction*), johon se usein yhdistetään. Dystopia eroaa tieteiskirjallisuudesta kuitenkin juuri yhteiskuntakritiikkinsä takia, ja Booker esittää dystopiakirjallisuuden strategiaksi Venäjän formalistien *oudontamista* muistuttavan vieraannuttamisen (*defamiliarization*). Tällöin kritiikin kohdistuessa kuvitteellisiin yhteiskuntiin se tarjoaa uusia näkökulmia todellisuuden yhteiskunnallisiin ongelmakohtiin. (Booker 1994, 3–4.) Oudontaminen ja vieraannuttaminen ovat hyvin lähellä etenkin tieteiskirjallisuudesta käytettyä Darko Suvinin käsitettä *kognitiivinen vieraannuttaminen* (*cognitive estrangement*), jolla voidaan tarkoittaa järjellä selitettävissä olevalla tavalla lukijan maailmasta eroavan kuvitteellisen maailman kuvausta (Booker & Thomas 2009, 4). *Half Bad* -romaanin kohdalla tulkitseen fantasian elementtien olevan näitä vieraannuttamisen keinoja.

Dystopia voidaan jakaa klassiseen ja kriittiseen dystopiaan. Klassisen dystopian kerronta alkaa tyypillisesti päähenkilön arkielämän kuvauksesta vapautta rajoittavassa yhteiskunnassa. Pian päähenkilö liittyy kapinaan, joka alkaa usein kielen tasolta mutta muuttuu toiminnaksi ja lopulta klimaktiseksi tapahtumaksi, jolla pyritään muuttamaan yhteiskuntaa. Kriittiset dystopiat

eroavat klassisista sekoittaessaan kerrontaan utopian piirteitä, ennen kaikkea tarjoamalla toivoa sekä henkilöille että lukijalle. (Baccolini & Moylan 2003, 5–7.) Kriittisessä dystopiassa tärkeitä toivon lähteitä ja kapinan välineitä ovat historian tuntemus ja muistaminen, joihin pääsy klassisen dystopian henkilöiltä on usein tiukasti evätty (Baccolini 2003, 115–116).

Ensimmäisenä klassisena dystopiana pidetään venäläisen Jevgeni Zamjatinin romaania *МЫ* (1924, suom. *Me*), joka kritisoi aikansa Neuvostoliiton valtiojärjestelmää, vaikka sijoittuikin tulevaisuuteen. Klassisen dystopian edustajina pidetään myös Aldous Huxleyn romaania *Brave New World* (*Uljas uusi maailma*, 1932), joka kritisoi kapitalistista yhteiskuntajärjestystä, sekä George Orwellin teosta *Nineteen Eighty-Four* (*Vuonna 1984*, 1949), joka on sekä sosialistista että kapitalistista järjestelmää vastaan. (Booker & Thomas 2009, 66.)

Merkittävänä dystopian alalajina voidaan lisäksi pitää 1970-luvulla alkanutta naisten kirjoittamaa dystopiakirjallisuutta, josta tunnetuin esimerkki on Margaret Atwoodin *The Handmaid's Tale* (*Orjattareksi*, 1985). Tapahtumat sijoittuvat fundamentalististen kristittyjen hallitsemaan lähitulevaisuuden Yhdysvaltoihin, jossa naiset ovat täysin alistettuja. (Booker & Thomas 2009, 71; Kaukiainen 2020, 88.) Yksi tyypillisimmistä klassisen ja kriittisen dystopian piirteistä onkin ihmisten ja erityisesti sukupuolten väliset valta-asetelmat (Isomaa & Lahtinen 2017, 11–12).

Kriittinen dystopia on nykyään hyvin suosittu laji etenkin nuortenkirjallisuudessa Suzanne Collinsin *Nälkäpeli*-trilogian ansiosta. Yksi syy dystopioiden suosiolle ylipäätään johtuu aikamme dystooppisuudesta. Toisaalta nuortendystopioita luetaan myös muun muassa niiden viihdyttävyyden takia. (Baccolini & Samola 2017, 201–202.) Nuortendystopiat ovat siis useimmiten kriittisiä dystopioita, sillä etenkin nuorille lukijoille on tärkeää antaa toivoa.

Dystopian alalajina nuortendystopia sisältää paljon vaikutteita lajin traditiosta, mutta myös täysin omia tyypillisiä piirteitään. Nuortendystopia sekoittaa usein eri genrejä, kuten seikkailua, kehityskertomusta (*Bildungsroman*) ja romanssia. Usein nuoren päähenkilön on selvittävä erilaisista koettelemuksista, joiden myötä hän kasvaa ja kypsyy aikuiseksi, ja usein tärkeänä elementtinä on myös romanttinen rakkaus. Tyypillistä on myös ensimmäisen persoonan minäkertojan käyttö. (Basu, Broad & Hintz 2013, 1; 6–8.) Nähdäkseni nämä elementit ovat havaittavissa kohdeteoksessani, joka yhdistää klassisen, kriittisen ja nuortendystopian piirteitä. Seuraavassa kappaleessa keskityn analysoimaan näistä *Half Bad* -romaanin kannalta keskeisimpiä piirteitä.

3 DYSTOPIAN PIIRTEET ROMAANISSA *HALF BAD*

Half Bad alkaa klassisen dystopian tapaan päähenkilön eli 15-vuotiaan Nathanin arkielämän kuvauksella alistavissa olosuhteissa. Nathan herää aamulla häkissä, ja pian hänen huoltajansa ja opettajansa Celia, ”the White Witch from Hell” (HB, 8), käskee häntä punnertamaan ja juoksemaan lenkin, kuten joka aamu. Juoksulenkillä Nathan yrittää paeta siinä kuitenkin onnistumatta. Neljän kuukauden vankeuden jälkeen Nathanista tuntuu, ettei hän enää jaksaa elää vangittuna, joten hän yrittää itsemurhaa. Celia kuitenkin estää yrityksen, ja Nathan päätyy takaisin häkkiin.

Seuraavaksi selviää, miksi Nathan joutui häkkiin: hän on kuvatun maailman ainoa sekaverinen (*Half Code*), eli puoliksi valkoinen ja puoliksi musta noita. Englannin, Skotlannin ja Walesin valkoisten noitien neuvoston mielestä Nathanin olemassaolo uhkaa valkoisten noitien turvallisuutta ja sitä myöten heidän luonnollisena pitämäänsä eräänlaista syntyperään perustuvaa luokkajärjestelmää, jossa valkoiset ja mustat noidat eivät ole ystävällisissä tekemisissä keskenään. Tämän järjestyksen mukaan Nathanin ei pitäisi olla edes olemassa, ja asiaa pahentaa se, että hänen isänsä on Euroopan vaarallisin musta noita. Siispä valkoisten noitien neuvosto haluaa kontrolloida Nathania ja kouluttaa hänet niin, että se voisi jonain päivänä käyttää Nathania aseena isäänsä vastaan.

Nuortendystopialle tyypillisesti *Half Bad* sekoittaa eri genrejä. Fantasian lisäksi romaanissa voi havaita seikkailun, kehityskertomuksen ja romanssin elementtejä: Nathanin on paettava neuvostolta ja löydettävä Mercury, joka voi pitää Nathanin aikuistumisseremonian, mutta hänellä on edessään monenlaisia voitettavia esteitä. Lopulta Nathanista tulee kuitenkin aikuinen noita, ja lukija pääsee myös seuraamaan Nathanin ja Annalisen *Romeo ja Julia* -tyyppistä orastavaa romanssia. Keskityn kuitenkin analysoimaan nimenomaan dystooppisia piirteitä, vaikka romaanissa on paljon muidenkin lajien elementtejä.

3.1 Sosiaalinen hierarkia

Kuten aiemmin totesin, yhteiskuntakriittisyys on yksi dystopian peruspiirre. Nuortendystopioissa tämä ilmenee usein luokkajärjestelmien tarkasteluna, sillä se voi auttaa nuoria huomaamaan epätasa-arvon omassa yhteiskunnassaan (Hintz & Ostry 2013, 8). *Half Bad*

-romaanissa tarkasteltavana on syntyperään pohjaava sosiaalinen hierarkia eli eräänlainen luokkajärjestelmä. Vaikka valkoiset noidat esittävät olevansa nurjia, etenkin neuvosto ja metsästäjät halveksuvat puoliverisiä eli noidan ja nurjan jälkeläisiä ja pitävät puhtasverisyyttä arvossa. Neuvosto ja metsästäjät ovatkin hierarkian huipulla, eliittiä. Vaikka metsästäjät työskentelevät neuvostolle, he ovat kovin ylimielisiä: ”They have a way of looking down at everyone else, even the Councillors.” (HB, 184.) Tämän vuoksi nurjatkaan eivät merkitse metsästäjille juuri mitään.

Mustat noidat ovat siis valkoisten näkökulmasta heitä alempiarvoisia. Puoliveriset ovat kuitenkin mustiakin noitia alempana hierarkiassa, sillä Nathan toteaa puoliverisistä: ”They are despised by witches.” (HB, 250.) Näin on myös esimerkiksi äitinsä kuoleman jälkeen nurjaisänsä kanssa asuvan puoliverisen Ellenin kohdalla, jonka valkoiset noidat ovat sulkenet kokonaan yhteisönsä ulkopuolelle.

Koska valkoiset noidat esittävät olevansa nurjia, useimmat nurjat eivät tiedä noidista eivätkä usko heidän olemassaoloonsa. Liverpoolissa nurjat ovat kuitenkin tulleet tietoisiksi noidista, mutta eivät ollenkaan pidä heistä: ”Gran told me White Witches try never to go there because there’s a sort of agreement: the Scouse fains won’t out the witches as long as the witches keep away from Liverpool.” (HB, 258.) Valkoisten, mustien, puoliveristen ja nurjien välillä on siis selkeät vastakkainasettelut ja heillä tuntuu olevan ainakin osittain omat asuinalueensa. Tämä ilmenee myös Gabrielin puhuessa Nathanille: ”Switzerland is a great country. There are few White Witches, none in Geneva, and the Black Witches here can be trusted. But there are Half Bloods who will sell you out if they see you. Hunters use them.” (HB, 294–295.)

Valkoisten ja mustien noitien välinen vihanpitokin tuntuu perustuvan arvojärjestykseen. Mustat noidat näkevät valkoisten muistuttavan heikkoja nurjia, sillä valkoiset käyttävät puhelimia ja tavallisia aseita nurjien tapaan. Valkoiset taas vihaavat mustia noitia päinvastaisesta syystä, eli heidän mielestään mustat ovat mielipuolisia vihatessaan nurjia ja eläessään ilman yhteisöjä. Valkoisten ja mustien noitien väliseen vihanpitoon on kuitenkin muutamia poikkeuksia, kuten juuri Nathanin vanhemmat sekä Mercuryn avustaja Rose, joka on valkoinen noita: ”She is a Shite [suom. *piru*] – her name for White Witches – but she has been brought up by Mercury. [...] She is at heart a true Black Witch.” (HB, 311; 316.) Tällainen poikkeus auttaa huomaamaan vielä paremmin, kuinka tiukasti noidat ovat jakautuneet valkoisiin ja mustiin.

Toisaalta poiketen ei-fiktiivisestä perinteisestä sosiaalisesta hierarkiasta naiset ovat korkeassa asemassa noitien yhteisössä, sillä pääosa metsästäjistä eli valkoisten noitien eliitistä on naisia.

Syy on ilmeinen, sillä useimmiten naisilla on voimakkaampi noitakyky kuin miehillä ja noituuskin vaikuttaa periytyvän puoliverisille vain, jos äiti on noita. Neuvoston johtaja on myös nainen. Toisaalta Nathanille tekevät eniten pahaa miehet, kuten neuvoston varajohtaja Soul O'Brien, joka määrää herra Wallendin tekemään Nathanille polttomerkkiä muistuttavat tatuoinnit, Annalisen veli Kieran, joka viiltelee Nathanin selän ja äitinsä kuoleman jälkeen metsästäjien johtajaksi siirtynyt Clay, joka pahoinpitelee Nathanin tämän 16-vuotissyntymäpäivänä. Joka tapauksessa noitien keskuudessa kaikki eivät ole tasa-arvoisia keskenään, vaan valta keskittyy hierarkian huipulla oleville kaikista vahvimille yksilöille.

3.2 Neuvoston valta ja noitien vapauden rajoittaminen

Neuvostolla on valta päättää noitien elämää koskevista asioista. Se näkee tärkeimmäksi tehtäväkseen valkoisten noitien suojelemisen mustilta noidilta ja noitasilta (*Whets*) eli alle 17-vuotiailta noidilta. Tämä käy useasti ilmi erityisesti neuvoston virallisissa ilmoituksissa: ”In order to ensure the safety and security of all White Witches, the Council will continue its policy of Capture and Retribution for all Black Witches and Black Whets.” (HB, 32.)

Neuvosto rajoittaa myös puoliksi mustan Nathanin vapautta eri tavoin. Ennen häkkiin vangitsemista Nathanin elämään vaikuttavat neuvoston ilmoitukset, joista ensimmäinen tulee pian hänen syntymänsä jälkeen. Siinä esitellään luokittelusysteemi seka- ja puoliverisille noidille, eli niille, joiden molemmat vanhemmat eivät ole valkoisia noitia. Kuten aiemmin totesin, usein dystopioissa totalitaristinen hallinto perustelee kansalaisten vapauden rajoittamista muun muassa yhteiskuntarauhan turvaamisella. *Half Bad* -romaanissa neuvosto perustelee luokittelusysteemiään ja Britannian noidista laatimaansa ylläpidettävää rekisteriä juuri valkoisten noitien turvallisuuden takaamisella.

Neuvoston toisessa ilmoituksessa toistetaan vielä uudestaan, kuinka Nathanin vuosittaiset arvioinnit ja lopullinen luokitus valkoiseksi tai mustaksi noidaksi lisäävät valkoisten noitien turvallisuutta: ”In order to ensure the safety and security of all White Witches an annual Assessment of witches and whets of mixed White Witch and Black Witch parentage (W 0.5/B 0.5) will be made.” (HB, 32–33.) Ensimmäisessä arvioinnissa Nathan on vasta 8-vuotias, hänen painonsa ja pituutensa mitataan ja hänestä otetaan valokuvia. Palaan luokitteluun ja arviointeihin kuitenkin myöhemmin.

Viidennessä ilmoituksessa neuvosto vetoaa jälleen valkoisten noitien turvallisuuteen kieltämällä Nathania poistumasta kotoaan ilman neuvoston etukäteisen myöntämää lupaa. Jos lupaa ei ole, seuraa rangaistus: "Any Half Code found in a place that has not been approved will have all movements restricted." (HB, 76.) Samankaltainen rangaistus seuraa kolmannen ilmoituksen mukaan, jos neuvostolle ei ilmoiteta, keiden valkoisten noitien kanssa Nathan on tekemisissä: "Failure by the Half Code to notify the Council of contact is punishable by removing all contact." (HB, 49.) Yksilön liikkumisen ja sosiaalisten kontaktien rajoittaminen rangaistuksen uhalla sopii dystooppisen hallinnon kuvaan.

Rangaistukset eivät kuitenkaan rajoitu pelkästään sekaverisiin (eli Nathaniin), vaan myös valkoisia noitia voidaan rangaista elinkautisella vankeudella, jos he pitävät aikuistumisseremonian seka- tai puoliverisille ilman neuvoston lupaa. Tällöin neuvosto katsoo seremoniaan osallistuvien kapinoivan sitä vastaan ja siten turmelevan valkoisia noitia. Vielä pahempaa on luvassa valkoisille pettureille, jotka osoittavat minkäänlaista myötätuntoa mustia noitia kohtaan: "Any White Witch who aids a Black Witch is executed." (HB, 41.)

Tämän vuoksi ei yllätä, että neuvosto painosti Nathanin äidin itsemurhaan, koska hän rakasti mustaa noitaa ja he saivat lapsen. Tämä kuitenkin selviää Nathanille ja lukijalle vasta Nathanin ollessa 14-vuotias. Sitä ennen Nathan on luullut äitinsä tehneen itsemurhan hänen syntymänsä takia: "The truth leaves me hollow. They would want her to kill herself. They made her do it." (HB, 124.) Tämä ilmentää tietynlaista seksuaalisuuden kontrollointia ja kielletyn rakkauden teemaa, joka toistuu myös Nathanin ja valkoisen Annalisen suhteessa, sillä neuvoston määräysten mukaan he eivät saisi tapailla.

Neuvostolla eli hallinnolla on valta päättää kuka saa elää ja kuka kuolla, mikä on monen dystooppisen totalitaristisen yhteiskunnan piirre. Nuortendystopiassa tämä haastaa lukijoita pohtimaan jokaisen yhtäläistä ihmisarvoa ja yksilöllisiä oikeuksia. (Hintz & Ostry 2013, 9.) Neuvoston palveluksesta lähteneen Maryn puheesta selviää, kuinka julma neuvosto on kiduttaessaan ja tappaessaan mustia noitia vain siksi, että he ovat mustia noitia:

I had always known about Retribution but somehow I hadn't realized how much suffering was inflicted. A month of torture before they let the witch die. I worked for the Council because I believed White Witches were good, superior, and I was now faced with the fact that they were as bad as Black Witches, as bad as fains, as bad as them all. (HB, 126–127.)

Neuvoston valta rajoittaa yksilön vapautta ilmenee vahvimmin sen vangitessa Nathanin häkkiin Skotlannin maaseudulle. Samalla neuvosto siirtää Nathanin huoltajuuden Celialle pystyäkseen valvomaan häntä entistä kovemmin: "[...] the education and development of a Half Code... not to be taken lightly... monitored and controlled." (HB, 141.) Neuvostolle Nathan ei ole ihminen, vaan sekaverinen, jota täytyy hallita.

Skotlannissa Nathanin liikkumisenvapautta rajoittaa kaltereiden lisäksi ensin ranteessa ja pakoyrityksen jälkeen kaulassa oleva happopanta. Mikäli Nathan kulkee liian kauas mökin ja häkin luota, panta rikkoutuu ja vuotaa syövyttävää happoa. Fyysisen vapauden rajoituksen lisäksi Nathan on erotettu perheestään, eikä hän lähes kahteen vuoteen tapaa muita ihmisiä kuin Celian. Päivärutiinit toistuvat aina samanlaisina, ja Nathan pääsee kerran kuussa peseytymään kunnolla mökin kylpyhuoneessa. Olosuhteet muistuttavat jossain määrin vankileiriä.

Fyysisen ja sosiaalisen eristämisen lisäksi Nathanin tiedonsaanti on hyvin rajattua. Varsinkin lukutaidon rajoittaminen on tapa kontrolloida yksilöitä, sillä tarinoiden kertominen, lukeminen ja muisti ovat vastarinnan keinoja monissa (nuorten)dystopioissa (Baccolini & Samola 2017, 203). Nathan ei toki osaa lukea kunnolla ennestäänkään, mutta Celia lopettaa pian hänen opettamisensa, eikä myöhemmin salli Nathanin edes yrittää: "Last week I picked up a book and started to spell out some words but she snatched it out of my hands, saying she might have to kill me if I carried on." (HB, 154.) Näin varmistuu, ettei Nathan vielääkään opi lukemaan.

Koska Nathan ei osaa itse lukea, hän on täysin Celian kertomien tietojen varassa. Celia kuitenkin kertoo Nathanille tietoja, joita hän epäilee valheellisiksi. Esimerkiksi Celian kertoessa noitien historiasta Nathan toteaa: "I don't know how much to believe; I often wonder how much I should believe of *anything* she tells me." (HB, 162.) Celia toteaa tarinan olevan noitien historia, johon Nathan tokaisee tarinan olevan historia valkoisten noitien mukaan. Tämä saa lukijankin pohtimaan, mikä on mustien noitien puoli historiasta ja ovatko kaikki mustat noidat todella niin pahoja kuin valkoiset noidat ja neuvosto antavat ymmärtää, sillä kaikki valkoiset noidat ja neuvostokaan eivät ole niin hyviä kuin itse antavat ymmärtää.

Tiedonsaannin rajoittamista on myös tiedon pimittäminen. Celia ei esimerkiksi kerro Nathanin esiäitien nimiä tai missä Nathanin isä syntyi: "Most of my questions are answered by a simple 'That's not relevant.'" (HB, 160.) Toisekseen Celia ei kerro Nathanille kuukausittaisiksi muuttuneiden arviointien eli Nathanin painon, pituuden, fyysisten ja älyllisten testien tuloksia. Kolmanneksi Celia rikkoo neuvoston määräyksiä kertoessaan Nathanille tämän mummin kuolemasta kuukausi tapahtuneen jälkeen, ja jälleen Nathan epäilee, voiko luottaa

kuulemaansa: ”They can tell me nothing or anything, and how do I know if any of it is true?” (HB, 192.)

Neuvostolla on siis valta rajoittaa noitien ja etenkin Nathanin yksilöllisiä oikeuksia monin tavoin, ja tottelemattomuudesta seuraa rangaistus myös valkoisille noidille. Neuvoston määräysten takia Nathan joutuu kokemaan paljon väkivaltaa ja Celian läimäytykset ovat hänelle arkipäivää. Useat väkivallan kuvaukset voivatkin olla keino luoda dystopialle ominaista synkkää tunnelmaa. Läpi teoksen Nathan joutuu kärsimään suoranaista kidutusta vain syntyperänsä vuoksi, kuten hitaasti koko selän pituudelta viilletyt kirjaimet ”BW” ja lähtemättömät luuhun asti kaiverretut tatuoinnit. Tämä kaikki on seurausta siitä, ettei neuvosto kykene lokeroimaan Nathania haluamallaan tavalla.

3.3 Luokittelu ja identiteetti

Greenin romaanin läpäisevä motiivi on Nathanin sekaverisyys: Häntä ei voi luokitella joko valkoiseksi tai mustaksi noidaksi, vaan hän on molempia. Vuosittaisten ja myöhemmin kuukausittaisten arviointien tarkoituksena on selvittää Nathanin lopullinen luokitus ennen kuin hänestä tulee 17-vuotiaana täysi-ikäinen noita, koska neuvosto ei hyväksy sekaverisyyttä.

Tällainen luokittelumotiivi on suhteellisen yleinen nuorten fantasia- ja dystopiakirjallisuudessa, kuten esimerkiksi J.K. Rowlingin *Harry Potter* -sarjassa, Veronica Rothin *Outolintu*-sarjassa (*Divergent*, 2011–2013) sekä Salla Simukan romaaniparissa *Jäljellä* (2012) ja *Toisaalla* (2012) (Laakso 2018, 205; 214). Näissä luokittelu perustuu henkilöiden luonteenpiirteisiin eikä niinkään syntyperään kuten romaanissa *Half Bad*, mutta nuorten lokeroimisen voi silti nähdä muunnelmana reaalimaailman vallitsevista yhteiskuntaluokista. Toki *Harry Potter* -sarjassa tuodaan ilmi myös puhdas- ja puoliverisyys, mutta luonteenpiirteisiin perustuva luokittelu eli lasten lajittelu Tylypahkan eri tupiin tuodaan selvemmin esiin. Siihen Laaksokin todennäköisesti viittaa, sillä hänen mukaansa luokittelu katsotaan esimerkeissä pysyvän identiteetin saavuttamiseksi ja eräänlaiseksi aikuistumisriitiksi (Laakso 2018, 214). Myös Nathanin kohdalla luokittelu liittyy vahvasti hänen identiteettinsä rakentumiseen ja kasvamiseen yhteisössä, joka ei hyväksy hänen erilaisuuttaan.

Lapsena Nathanin täytyy jatkuvasti todistella olevansa valkoinen noita. Kasvaessaan hän kuitenkin huomaa kehonsa muuttuvan enemmän mustan noidan kaltaiseksi: ”[...] now it occurs

to me that my body is my father's and my spirit is my mother's. [...] Everything that is Black has to be kept secret, and I know my body is that of a Black Witch.” (HB, 110–111.) Vietettyään lähes kaksi vuotta häkissä Nathan tuodaan neuvoston eteen, jolloin Soul O'Brien toteaa: ”I have the power to choose your Designation Code, Nathan.” (HB, 203.) Tämä tuo jälleen esiin neuvoston vallan päättää Nathanin elämästä, mutta Nathan ei enää haluakaan tulla luokitelluksi valkoiseksi noidaksi, kuten nuorempana. Tämä johtaa Nathanin leimaamiseen sekaveriseksi, eli hänet polttomerkitään lähtemättömillä tatuoinneilla, ”B 0.5”, jotka kertovat hänelle neuvoston määrittelemän luokituksen: heidän silmissään Nathan on aina puoliksi musta.

Myöhemmin tutustuessaan Gabrieliin Nathan identifioikin itsensä mustaksi noidaksi. Juodessaan isänsä verta aikuistumisseremoniassaan Nathan saa identiteetilleen vahvistuksen: ”[...] at last I know who I am.” (HB, 377.) Nathanin tapauksessa luokittelu ei ole aikuistumisriitti, jonka myötä hän saavuttaisi pysyvän identiteettinsä, vaikka se onkin neuvoston tarkoitus. Luokittelu on pikemminkin jälleen yksi keino, jolla neuvosto yrittää hallita Nathania. Sen sijaan Nathan saa vahvistuksen identiteetilleen noitien aikuistumisseremoniassa, jonka tarkoituksenakin on antaa noidille yksi heidän identiteetilleen merkityksellinen kyky: ”I think the Gift relates to the person: it's in you from birth and the magic of the Giving allows it to come out.” (HB, 86.) Romaanin loppupuolella Nathanin voi tulkita identifioituvan ennemmin mustaksi kuin valkoiseksi noidaksi, eli hänen voi sanoa kapinoivan neuvostoa vastaan.

3.4 Kapina ja toivo

Kuten todettua, toivoa antava kapina alistavaa hallintoa vastaan on yksi perinteinen dystopian piirre, joka on tullut keskeiseksi myös nuortendystopiassa (Kaukiainen 2020, 89). Nathan kapinoi monella tavalla neuvostoa vastaan, muun muassa käymällä Walesissa ja Maryn luona ilman neuvoston lupaa ja ennen kaikkea pakenemalla neuvoston päämajasta. Nathanilla on muutama keino tehdä vastarintaa, ja se antaa hänelle toivoa.

Nathanin kapinointi toteuttaa nuortendystopialle tyypillisen asetelman, jossa nuori päähenkilö kapinoi aikuisten alistavaa yhteiskuntaa vastaan. Siinä missä lapsuus nähtiin romantiikan aikana utopiana eli ajanjaksona ennen turmeltuneeseen aikuisten maailmaan siirtymistä, dystopia voidaan nähdä metaforana nuoruudelle, jolloin varsinkin murrosikäiset tuntevat olevansa aikuisten tarkkailun alaisia ja vailla kaikkia aikuisten oikeuksia. (Hintz & Ostry 2013,

5; 9.) Nathan onkin lähes koko romaanin läpi neuvoston tarkkailtavana ja hänellä on hyvin vähän oikeuksia, kuten olen aiemmin todennut.

Nathan kapinoi konkreettisesti Celiaa vastaan esimerkiksi leikkaamalla itselleen mohikaanitukan ja lävistämällä kulmakarvansa, oikean sieraimensa ja alahuulensa pesualtaan tulpan ketjun metallirenkailla. Celian kysyessä mitä Nathan yrittää tällä saavuttaa Nathan vastaa: "Freedom from persecution." (HB, 176.) Nathan haluaisi siis olla oma itsensä eikä totella neuvoston järjettömiä päätöksiä, saati Celian määräämiä päivärutiineja. Hän saa kuitenkin toivoa hetkessä elämisestä sekä Annalisea ja velipuoltaan Arrania koskevista ajatuksista: "And I think of Arran and Annalise and being in Wales and running and every breath; every breath has to be precious and worth it and something important." (HB, 166.) Nathan myös haaveilee isästään, äidistään ja ehjistä perhe-elämästä.

Yksi lähes lukutaidottomalle Nathanille keskeinen toivon lähde on Alexander Solženitsyn romaani *Ivan Denisovitšin päivä* (1962), jota Celia lukee hänelle. Romaani kertoo nimikkohenkilönsä yhdestä päivästä neuvostoliittolaisella vankileirillä toisen maailmansodan jälkeen. Lukiessaan ihminen inspiroituu paremman tulevaisuuden mahdollisuudesta, minkä takia lukutaitoa usein rajoitetaan dystopioissa (Baccolini & Samola 2017, 203). Tämä on havaittavissa myös Nathanin kohdalla. Vaikka hän ei ole itse lukenut *Ivan Denisovitšin päivää*, se on hänen lempikirjansa. Gabrielin kysyessä syytä Nathan vastaa: "Because he survives." (HB, 292.) Nathanille antaa toivoa se, että Ivan Denisovitš selviää vankileirillä, joten hän itsekin voi selvitä.

Kuten aiemmin kerroin, yksi toivon ja kapinan väline kriittisissä dystopioissa on muistaminen. Tähän Nathan turvautuu heti alussa, kun hän on päätenyt jälleen häkkiin itsemurhayrityksensä jälkeen: "But you've seen it all before, so you close your eyes and remember stuff. It's OK to do that sometimes." (HB, 18.) Paettuaan neuvostolta Nathan viettää aikaa nurjaperheen loma-asunnossa, jossa hän muistelee Skotlannissa viettämäänsä aikaa ja *Ivan Denisovitšin päivää*. Nathania palelee usein, jolloin hän muistaa: "I've just remembered Ivan starts his day all shivery. I'd like to have that Ivan Denisovich book." (HB, 224.) Synkimpinäkin hetkinä Nathanilla on toivoa.

Laajempaa kapinaa neuvostoa vastaan ei *Half Bad* -trilogian ensimmäisessä osassa tapahdu, mutta viitteitä siitä on havaittavissa: "But there are a few White Witches who don't agree with the Council's methods or for some reason or other have fallen out with them." (HB, 121.) Yksi

näistä on Maryn tuttava Bob, joka puolestaan auttaa Nathania löytämään Mercuryn, eli tällä tavoin kapinoi neuvostoa vastaan. Tämä antaa toivoa siitä, että neuvoston valta voidaan voittaa.

Romaani myös päättyy toiveikkaaseen sävyyn, vaikka Nathanin ihastus Annalise on vaipunut kuolemankaltaiseen uneen, Gabriel on kateissa, Nathan on kadottanut arvokkaan Jalotar-veitsen (engl. *Fairborn*) ja Mercury vaatii Nathania tuomaan hänelle Marcusin pään tai sydämen. Moni asia on siis pielessä, mutta Nathanilla on päämäärä: ”The night is black but I can find my way with ease. And I know where I’m going. I’m going to find my friend. Gabriel.” (HB, 380.)

Kuten analyysistani käy ilmi, *Half Bad* on synkän dystooppinen kuvaus hierarkkisesta yhteisöstä, jossa yksilön vapaus on hyvin rajattua. Yhteisöä ja yksilöitä hallitaan väkivallanpelolla ja rangaistuksilla, mutta lukijalle tarjotaan silti toivoa paremmasta tulevaisuudesta, joka on edessä olevista haasteista huolimatta täysin mahdollinen.

4 PÄÄTÄNTÖ

Olen tutkielmassani analysoinut erilaisten dystopian piirteiden ilmenemistä nuorten fantasiaromaanissa *Half Bad*. Romaanissa käsitellään nuortenkirjallisuudelle ominaisia identiteetin, rakkauden ja seksuaalisuuden sekä väkivallan teemoja fantasian keinoin sijoittamalla fantasiamaailma limittäin ilmestymisajankohdan arkimaailman kanssa. Romaanin tunnelma on kuitenkin hyvin synkkä, sillä päähenkilö Nathanin yllä tuntuu olevan koko ajan valkoisten noitien neuvoston langettama uhkaava varjo, mikä johtikin minut tutkimaan teosta dystopian viitekehyksessä. Kirjallisuudentutkimuksessa dystopiaa on lajina tutkittu paljon, ja omalle tutkimukselleni oleellista viime vuosikymmeninä suosituksi tullutta nuortendystopian alalajia myös jonkin verran. Sally Greenin esikoisromaanina *Half Bad* tai muitakaan hänen teoksiaan ei ole kuitenkaan toistaiseksi vielä tutkittu, joten tutkimukseni täydentää dystooppisen nuortenkirjallisuuden tutkimusta.

Lähdeaineistona käytin sekä kotimaista että kansainvälistä dystopian tutkimusta, jonka avulla muodostin käsityksen dystopian tyypillisimmistä piirteistä ja alalajeista. Olennaisimmiksi nousivat klassisen, kriittisen ja nuortendystopian konventiot. Tutkimusmenetelmänäni käytin lähilukua, jonka avulla nostin esiin esimerkein keskeisimpiä kohdeteoksessa ilmeneviä dystopian piirteitä. Näitä ovat yhteiskuntakriittisyys eli syntyperäisten luokka-asetelmien tarkastelu, totalitaristisen hallinnon valta rajoittaa yksilöiden vapautta, etenkin nuortendystopialle ominainen luokittelumotiivi ja siihen kytkeytyvä identiteetin löytäminen, kapina ja kriittisen dystopian tunnusmerkki eli toivo.

Fantasian elementeistään huolimatta – tai oikeastaan niiden ansiosta – *Half Bad* osoittautui tutkimukseni myötä dystopian piirteitä ilmentäväksi nuortenromaaniksi. Koska tapahtumat sijoittuvat fiktiiviseen ilmestymisajankohdan Eurooppaan, dystopian strategiaksi nimetty vieraannuttaminen mahdollistuu juuri fantasian avulla: Noitien maailma ja esimerkiksi syntyperään perustuva luokittelusysteemi näyttävät lukijalle dystooppisina, vaikka ne voidaan tulkita kärjistetyiksi versioiksi oman aikamme luokkajärjestelmistä ja sosiaalisista hierarkioista. Yksilönvapautta rajoittavan ja nuoria lokeroivan hallinnon sijoittaminen fiktiiviseen yhteiskuntaan auttaa lukijoita huomaamaan samat ilmiöt reaali maailmassa. Jatkotutkimusta ajatellen voisi olla kiinnostavaa tutkia *Half Bad* -romaanin sen keskeisen teeman eli hyvän ja pahan välisen häilyvän rajan näkökulmasta.

LÄHTEET

Tutkimuskohde

Green, Sally 2014. *Half Bad* [= HB]. Lontoo: Penguin Books.

Tutkimuskirjallisuus

Baccolini, Raffaella 2003. "A useful knowledge of the present is rooted in the past": Memory and Historical Reconciliation in Ursula K. Le Guin's *The Telling*. Teoksessa Raffaella Baccolini & Tom Moylan (toim.), *Dark Horizons: Science Fiction and the Dystopian Imagination*. New York: Routledge, 113–134.

Baccolini, Raffaella & Hanna Samola 2017. Keskustelu dystooppisesta nykykirjallisuudesta. Teoksessa Saija Isomaa & Toni Lahtinen (toim.), *Pakkovaltiosta ekodystopiaan – Kotimainen nykydystopia*. Joutsen / Svanen erikoisjulkaisuja 2. Suomalainen klassikkokirjasto, Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalaisugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto, 201–205.

Baccolini, Raffaella & Tom Moylan 2003. Introduction. Dystopia and Histories. Teoksessa Raffaella Baccolini & Tom Moylan (toim.), *Dark Horizons: Science Fiction and the Dystopian Imagination*. New York: Routledge, 1–12.

Basu, Balaka, Katherine R. Broad & Carrie Hintz 2013. Introduction. Teoksessa Balaka Basu, Katherine R. Broad & Carrie Hintz (toim.), *Contemporary Dystopian Fiction for Young Adults: Brave New Teenagers*. New York: Routledge, 1–15.

Boglund, Ann & Anna Nordenstam 2016. *Från fabler till manga 2. Litteraturhistoriska och didaktiska perspektiv på ungdomslitteratur*. Malmö: Gleerups.

Cart, Michael 2016. *Young Adult Literature: From Romance to Realism*. Third edition. Chicago, [Illinois]: Neal-Schuman.

Clute, John 1999. Urban fantasy. Teoksessa John Clute & John Grant (toim.) *The encyclopedia of fantasy*. New York: St Martin's Griffin, 975–976.

Clute, John & Roz Kaveney 1999. Contemporary fantasy. Teoksessa John Clute & John Grant (toim.) *The encyclopedia of fantasy*. New York: St Martin's Griffin, 225.

Gummerus 2014. Menestyskirja Puoliksi paha on henkeäsalpaava selviytymiskamppailu. 28.7.2014.

https://web.archive.org/web/20210415225249/https://www.gummerus.fi/fi/ajankohtaista/utinen/K16KkIVISRGeJ_-GGYJFCA/menestyskirja-puoliksi-paha-on-henkeasalpaava-selviytymiskamppailu/ (20.4.2024).

Hintz, Carrie & Elaine Ostry 2013. Introduction. Teoksessa Carrie Hintz & Elaine Ostry (toim.), *Utopian and dystopian writing for children and young adults*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 1–20.

Irvine, Alexander C. 2012. Urban fantasy. Teoksessa Edward James & Farah Mendelsohn (toim.) *The Cambridge companion to fantasy literature*. Cambridge: Cambridge University Press, 200–213.

Isomaa, Saija 2017. Maailma ilman miehiä. Marjaana Aumaston *Rikas, Laiha ja Kaunis* yhden sukupuolen dystopiana. Teoksessa Saija Isomaa & Toni Lahtinen (toim.), *Pakkovaltiosta ekodystopiaan – Kotimainen nykydystopia*. Joutsen / Svanen erikoisjulkaisuja 2. Suomalainen klassikkokirjasto, Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalaisugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto, 17–36.

Isomaa, Saija & Toni Lahtinen 2017. Kotimaisen nykydystopian monet muodot. Teoksessa Saija Isomaa & Toni Lahtinen (toim.), *Pakkovaltiosta ekodystopiaan – Kotimainen nykydystopia*. Joutsen / Svanen erikoisjulkaisuja 2. Suomalainen klassikkokirjasto, Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalaisugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto, 7–16.

Kaukiainen, Kaisa 2020. Challenging Secularity: Spiritual and Religious Undertones in Young Adult Dystopias. Teoksessa Saija Isomaa, Jyrki Korpua & Jouni Teittinen (toim.), *New Perspectives on Dystopian Fiction in Literature and Other Media*. New Castle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 85–100.

Laakso, Maria 2018. Nuorten lokerointi ja kehittyminen Salla Simukan nuortendystopiaromaaneissa *Jäljellä* ja *Toisaalla*. *Sananjalka*, 60(60), 204–216. <https://doi.org/10.30673/sja.70037>.

McConnell, Daman 2023. More Than Fiction: Representations of Youth in Young Adult Dystopian Fantasy Fiction and its Importance. *University Honors Theses*. Paper 1408. <https://doi.org/10.15760/honors.1440>.

Meteling, Arno 2017. Gothic London: On the Capital of Urban Fantasy in Neil Gaiman, China Miéville and Peter Ackroyd / Gothic London: sobre la capital de la fantasía urbana

en Neil Gaiman, China Miéville y Peter Ackroyd. *Brumal: Revista de Investigación sobre lo Fantástico = research journal on the fantastic*, 5(2), 65–84.

Mihály, Vilma-Irén 2022. Trends in Young Adult Literature. A Glance at American and British Fantasy with an Eye on the Transylvanian Variant. *Acta Universitatis Sapientiae*, 14(1), 58–69.

Moylan, Thomas 2000. *Scraps of the Untainted Sky: Science Fiction, Utopia, Dystopia*. Taylor & Francis Ltd.

Pyysalo, Kaisa 2017. "*Magic Is Might*": Reading the Harry Potter Heptalogy through a Dystopian Lens. Englannin kielen ja kirjallisuuden pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201705051520> (20.4.2024).

Sernhede, Ove 2008. Ungdomskulturer som sökande rörelser i det moderna. Teoksessa Madeleine Ellvin & Lena Holmblom (toim.), *Ungdomskulturer – äger eller suger? Möjliga möten inom svenskämnet. Svenskläraryrörelsen årskrift 2008*. Tukholma: Natur & Kultur.